

Quantum ad secundum aduerte, quod habitus est qualitas radicata in subiecto de difficultate mobilis, qua perfecte & permanenter disponitur subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes, tam in bonum quam in malum. Vnde omnis scientia perfecte acquista, est habitus: omnis ars, omnis virtus, omne vitium, cu[m] radicata haec fuerint in anima, sunt habitus, quia non de facili transmutantur nec remouentur a subiecto. Dispositio vero conditina contra habitum, quam Arist. appellat affectionem, est qualitas de facili mobilis & cito permutabili a subiecto, non disponens ipsum ad operandum nisi leuite & imperfete. Et exemplificat Arist. de calore & frigiditate, de sanitate & aegritudine, & aliis huiusmodi. Nam, ut inquit Arist. cito affectus homo circa eas, & cito permutatur, ut ex calido fit frigidus & econuerso, ex fano xerx & econuerso, nisi forte in his, quae per temporis longitudinem in naturam cuiusque transferuntur, ut aegritudo longitudine temporis effecta insanabilis, ut phthisis, podagra, hydrops, paralytis. Tunc enim non dispositio sua affectiones, sed habitus quis vocabit. Constat igitur quid sit habitus, & dispositio, ut sunt species conditiae.

Quantum ad tertium aduerte, quod habitus & dispositio conuenient in forma significata. Nam eadem qualitas potest dici dispositio & habitus in quantum actuatur & qualificat subiectum disponens ipsum ad operandum. Sed differunt in modo disponendi. Nam si talis qualitas nondum sit perfecte acquisita nec formata in subiecto, dicit dispositio, ut scientia & ars & virtus, quando incipiunt de novo acquiri, sicut contingit in discipulis. Disponitur enim subiectum imperfete per ipsam. Si autem perfecte acquisita fuerit, ut ars in artifice iam exercitato tunc dispositio transit in habitum: & sic conflat quod habitus differt a dispositione in duobus, primo quia habitus est qualitas permanenter & diuturnior, Dispositio autem est de facili transiens, nisi longitudine temporis & exercitio transeat in habitum. Secundum differunt, quia habitus potest dici dispositio, sed non econverso. Nam qui habet habitum dispositio & aptus est operari secundum habitum remoto impedimento, & in hoc sensu dispositio est quid superius ad habitum, & sicut genus ad speciem, ut documentum supra. Conflat ergo quomodo conuenient & differunt.

Quantum ad quartum aduerte, quod in hac prima specie qualitatis continentur omnes qualitates habilitantes, & disponentes subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes. Tales sunt omnes qualitates & corporales, & spirituales disponentes subiectum ad operandum, que si firma et sunt dicuntur habitus, si non firmata dicuntur dispositio. Corporales quidem sunt sanitas & suum oppositum pulchritudo & suum oppositum, elegancia & suum oppositum, robur & suum oppositum. Nam contraire sub eodem genere continentur. Spirituales sunt habitus animae & mortales quae intellectuales. Morales quidem sunt temperatio, fortitudo, iustitia, & prudencia, & alii habitus, de quib[us] pertinaciam in tertio, quarto, quinto Ethicorum, & virtutis eius contraria. Intellectuales sunt, sapientia, scientia, intellectus, i. notitia primorum principiorum, ars & liberalis quae mechanica, & opinio, & virtutes infinita. Omnia haec sunt in prima specie qualitatis, ut potest habitantia subiectum ad operandum.

Secunda species, s. subalternis, dicitur naturalis potentia vel impotentia, de qua tria videnda sunt. Primo quid sunt, secundum quomodo conuenient & differunt ab habitu & dispositione, tertio, quae qualitates in hac specie reponantur.

Quantum ad primum aduerte, quod naturalis potentia est cogentia & inseparabilis rei proprietas, qua ex sua natura ut principio formalis potest est operari operationes sibi conuenientes a natura, & potens est resistere contrariae & nocivis, ut animal dicitur satanatum ex virtute sua naturali, quando potens est operari opera sua naturalia, & potest resistere malis accidentibus ne patiatur ab eis. Naturalis autem impotentia est cogentia & inseparabilis rei proprietas, qua ex sua natura & complexione impotens est ad operandum operationes sibi debitas, nec resistere potest contrariae & nocivis accidentibus. Ut homo dicitur agrotatus, quia naturaliter impotentiam habet operari opera sua naturalia, nec resistere potest contrariae, fed de facili patitur ab eis. Et sicut dictum est de satanatu & agrotate, intellige etiam de duro & molli. Durum n. dicitur per naturalem vigorem, quo potest resistere secanti vel percutienti vel perforanti. Molle vero dicitur per naturalem debilitatem, qua non potest re-

sistere secanti vel percutienti, &c. sed facile cedit eis, ita quod de facili secatur aut percutitur, aut prosteratur.

Quantum ad secundum aduerte quod habitus & dispositio, & naturalis potentia vel impotentia, conuenient & differunt. Conuenient quidem, quoniam sunt principia formalia subiecto in quo sunt operadi, ut sibi conueniant. Differunt autem in duobus, primo quid habitus & dispositio sunt qualitates aduentuariae & non congenitae, sed acquiruntur a exercitio & co-suetudine, sicut habitus corporales & morales similiter dispositiones, aut inuentione aut doctrina ut habitus & dispositiones intellectuales. Propterea non sunt inseparabiles a subiecto. Naturalis vero potentia & impotentia, non exercitio, non inuentio, non disciplina, sed ex forma rei, & ex complexione rei, ut patet in naturalibus simplicibus & compositis, aut a simplici essentia rei, ut in immaterialibus substantiis emanant. Ideo sunt congenitae & inseparabiles a subiecto, & dicuntur naturales habitus, secundum differentiam quoniam dispositio predicitur de habitu modo quo declaratum est supra, nunquam autem imponit praedicationem de potentia ut patet.

Quantum ad tertium aduerte, quod in hac specie reponuntur omnes aptitudines & inclinationes naturales, quibus viae res modetur ad operandum vel consequendu[m] fine suu[m], ut caliditas in igne, grauitas in lapide, lux in sole, & omnes rerum proprias passiones, ut risibile, ruddibile, discretibile &c. & omnes inclinationes ac dispositiones, que in suis diversis individuis ex influxu casuari superiorum, quibus absque habitu acquisito, apti & inclinati sunt ad varia humana opa & artificia, moralia & intellectuala, iuxta quas aliqui dicunt ex naturali inclinatione iutti, aliqui opposito modo, aliqui naturaliter temperati, fortes, magnifici, veraces, aliqui opposito modo & omnes dispositiones corporales ingenieris quibus redditus homo aptus ad diversa exerciticia corporalia laudabilia absq[ue], habet aequaliter ut n[on] alter curiosus, pugiles, athletas, gratiosi lusores ex n[on] alter europelia.

In eadē specie qualitatibus sunt omnes animae vegetatiæ potentiae, omnes animae sensitivæ potentiae exteriores & interiores, omnes animae intellectivæ potentiae, ta appetitu[m] q[uod] intellectus, omnes potentiae motiu[m] tamen directiu[m], q[uod] imparatus & executiu[m]. De quibus omnibus plena notitia habebis in secundo & tertio de Anima in epitomatib[us] nostris naturalibus. Hec de secunda specie qualitatis dicta sunt.

Tertia species dicitur passio & passibilis qualitas, de qua tria videnda sunt. Primo quid sit passio & passibilis qualitas, secundum quae & quot qualitates in ea reponuntur, tertio solutur dubium.

Quantum ad primum vel scias in quo sensu sumitur passio hic, & in quo sensu passibilis, aduerte quod passio tribus modis sumitur, primo in quantum respicit agentem a quo est actio, cuius effectus est ipsa passio: ut calefactio passiva, ut habeat ad calefactionem actionem, ut effectus eius, ut dicit tibi infra: & in hoc sensu non est species qualitatis, sed predicamentum particularium & ut manifestabimur infra secundo sumitur promotu appetitus sensitivi, quo impellimus ad aliquid agendum, & quo alteratur corpus, qualis est timor, audacia, de siderium, amor, odium, spes, ira, de quibus omnibus loquuntur in tertio de Anima, & sic passio est quidem in predicamento qualitatis, quoniam qualificat subiectum, interrogamus enim de Socrate qualis est, & respondetur, quod est ira, aut audax aut timor, aut tristis, &c. Sed passio sic dicitur in secunda specie, sicut est potentia animae appetitiva, tertio sumitur pro qualitate sensibili, id est ab aliquo quinque sensu perceptibili cito transiens nec denominatio subiectum quale simpliciter, sed secundum quid, ut tibi declarabitur, & sic de ea est hic sermo habendum. Sic autem distinctione est. Passio est qualitas cito transiens inferens passionem vel illata ab aliqua passione: ut pallor proreniens ex timore vel ira, & rubedo ex verecudia. Passibilis vero qualitas non dicitur passibilis quasi sit apte pati tanquam subiectum pariens aut passibile, sed dicitur passibilis, quia causat passionem in sensu dum sentitur. Verum nisi aliud adatur, non distinguatur sit qualitate, quae dicitur passio. Nam ut dispernitur & ipsa infert passionem vel infertur a passione. Ut ergo distinguatur sit dispernitur est, Passibilis qualitas, est qualitas firmata in subiecto, difficulter vel nunquam separabilis a subiecto, inferens passionem sensu dum sentitur, vel illata ab aliqua passione simpliciter denominans subiectum suum quale.

Dicitur firmata in subiecto, ad differentiam qualitatis